SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

25.6.2020

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE
Lausunto

Eduskunta
Liikenne- ja viestintävaliokunta
LiV@eduskunta.fi

Asia: Kirjallinen asiantuntijalausunto/Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi
Viite: HE98/2020 vp

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta. VANE on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (vammaisyleissopimus) kansallinen koordinaatiomekanismi. VANE ottaa näin ollen lausunnossaan kantaa asiaan nimenomaan vammaisyleissopimuksen näkökulmasta. Sopimus on ratifioinnin jälkeen ollut osa kansallista lainsäädäntöämme.

YK:n vammaissopimus rakentuu kolmesta osasta: läpileikkaavista artikloista, substanssiartikloista ja sopimuksen toimeenpanoon liittyvistä artikloista. VANE katsoo, että tarkasteltaessa kyseessä olevaa hallituksen esitystä vammaissopimuksen näkökulmasta on syytä kiinnittää erityistä huomiota läpileikkaavista periaatteista esteettömyyteen ja saavutettavuuteen (9 art.) sekä muista artikloista vaaratilanteita käsittelevään (11 art.) sekä artiklaan (30 art.), joka koskee vammaisten ihmisten mahdollisuuksia osallistua kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajan toimintaan sekä urheiluun.

Yleissopimuksen 9 artiklassa määrätään mm. seuraavaa: *Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto-ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Artiklassa määrätään myös, että edellä mainittuja toimia sovelletaan mm. tiedottamiseen, viestintään ja muihin palveluihin, sähköiset palvelut ja pelastuspalvelut mukaan lukien.*

Vaaratilanteita koskevassa 11 artiklassa puolestaan määrätään, että *sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa.*

Yleissopimuksen 30 artiklalla on haluttu varmistaa muun muassa vammaisten ihmisten esteetön ja saavutettava television seuraaminen toteamalla, että sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että *vammaiset henkilöt voivat seurata televisio-ohjelmia, elokuvia, teatteria ja muuta kulttuuritoimintaa saavutettavassa muodossa.*

Seuraavassa huomioita esityksestä edellä esitettyyn perustuen:

Yleisiä puhelinpalveluja ja internetyhteyspalvelua koskevat yleispalveluvelvollisuudet (86 ja 87 § sekä asetukset)

Lakiehdotuksen 86 §:n mukaan tarjottavan liittymän on oltava sellainen, että kaikki, myös vammaiset, voivat käyttää hätäpalveluja, soittaa ja vastaanottaa kotimaan ja ulkomaan puheluita sekä käyttää muita tavanomaisia puhelinpalveluja. Internetliittymiä koskevan 87 §:n mukaan tarjottavan liittymän on mahdollistettava kaikille käyttäjille ja tilaajille tarkoituksenmukainen internetyhteys, ottaen huomioon käyttäjien ja tilaajien enemmistön käytössä oleva yhteysnopeus, tekninen toteutettavuus ja kustannukset. Pykälän 3 momentin mukaan tarkoituksenmukaisesta yleispalveluun käytettävän internetyhteyspalvelun nopeudesta säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Asetuksenantovaltuutta ehdotetaan muutettavaksi siten, että asetuksen antaisi liikenne- ja viestintäministeriön sijaan valtioneuvosto.

Esitys sisältää ehdotuksen edellä mainituksi uudeksi valtioneuvoston asetukseksi tarkoituksenmukaisen internetyhteyden vähimmäisnopeudesta yleispalvelussa ja erityisryhmille tarjottavien palvelujen vähimmäisvaatimuksista. Asetuksen 2 §:n mukaan kuulo- tai puhevammaiselle käyttäjälle tarjottavan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 86 §:ssä tarkoitetun liittymän tulee mahdollistaa videopuhelu- ja etätulkkauspalvelujen käyttämistä varten internetyhteys, lisäksi liittymällä tulee voida hätäpalveluiden käyttämistä varten lähettää ja vastaanottaa tekstiviestejä. Näkövammaisten ihmisten osalta asetuksen 3 §:ssä säädettäisiin, että heidän on saatava liittymän asiakassuhteen hoitamisessa tarvittavat palvelut esteettömästi. Lisäksi liittymää koskeva lasku ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 134 §:ssä tarkoitettu laskun erittely on toimitettava näkövammaisille esteettömässä muodossa.

VANE pitää tehtyjä ehdotuksia kannatettavina, mukaan lukien asetuksenantovaltuutuksen osoittaminen valtioneuvostolle. Internetyhteyden toimivuus, nopeus ja laatu määrittävät käytännössä, miten kansalainen voi osallistua tietoyhteiskuntaan ja käyttää verkkopalveluita. Tämä koskee myös vammaisia ihmisiä, erityisesti esimerkiksi liikuntarajoitteisia ja viittomakieltä tai tulkkausta tarvitsevia ihmisiä. Yhteyksien riittävä nopeus on muun muassa etätulkkauksen edellytys. Lisäksi VANE ehdottaa, että laskutustietojen esteettömyydessä huomioitaisiin näkövammaisten ohella muut vammaryhmät, kuten selkokieltä tarvitsevat vammaiset henkilöt.

Viestintäpalvelusopimus (106 b §, 107 § ja asetus)

Ehdotuksen 106b §:n mukaan teleyrityksen on ennen viestintäpalvelusopimuksen tekemistä annettava kuluttajalle kuluttajansuojalain 2 luvun 8 a §:ssä ja 6 luvun 9 §:ssä säädetyt tiedot. Tiedot on annettava selkeästi ja ymmärrettävästi kuluttajansuojalain 6 luvun 8 §:n 1 kohdassa tarkoitetulla pysyvällä tavalla ja nämä tiedot on annettava pyydettäessä vammaisille ihmisille soveltuvassa muodossa noudattaen Euroopan parlamentin ja neuvoston esteettömyysdirektiiviä ((EU) 2019/882). Teleyrityksen on annettava kuluttajalle ennen sopimuksen tekemistä maksutta myös helppolukuinen sopimustiivistelmä.

Ehdotuksen 107 §:ssä säädetään sopimusehdoista ja tietojen julkaisemisesta. Teleyrityksen on mm. julkaistava tieto siitä, onko numeroista riippumattomien henkilöiden välisten viestintäpalvelujen osalta hätäpalvelujen käyttö mahdollista ja tiedot vammaisille tarkoitettuja tuotteita ja palveluja koskevista yksityiskohdista. Myös nämä tiedot on julkaistava siten, että ne ovat helposti saatavilla ilman korvausta, ja että ne on julkaistu vammaisten käyttöön soveltuvassa muodossa esteettömyysdirektiiviä noudattaen.

VANE pitää tehtyjä esityksiä kannatettavina ja YK-sopimuksen mukaisina muutoksina.

Audiovisuaalisten sisältöjen esteettömyys (211 § ja asetus)

Esityksessä ehdotetaan, että ääni- ja tekstitysvelvoitteet laajenisivat tietyin osin televisiotoimijoiden ohella tilausohjelmapalvelun tarjoajiin. Tilausohjelmapalveluissa ääni- ja tekstitysvelvoitteen piiriin kuuluisivat ne ohjelmistot, joiden tulee sisältää ääni-ja tekstityspalvelu televisiossa esitettäessä. Ääni- ja tekstityspalvelun osuuden tilausohjelmapalveluiden ohjelmistoissa tulisi esityksen mukaan olla 30 prosenttia. Toimijoille asetettaisiin myös tekstityksen laatuun liittyvä velvoite. Velvoite edellyttäisi, että suomen- ja ruotsinkielisiin ohjelmiin sisältyvässä tekstityspalvelussa tekstitys tulisi toteuttaa laadukkaasti siten, että tekstitys olisi käyttäjälle riittävän selkeää ja ymmärrettävää. Tämän lisäksi televisio- ja tilausohjelmapalvelun tarjoajien tulisi raportoida esteettömyyden asteittaisesta toteutumisesta sekä laatia esteettömyyttä koskevia toimintasuunnitelmia.

VANE pitää tehtyjä esityksiä kannatettavina ja oikeansuuntaisina. Laatukysymysten huomiointi tukee muitakin vammaryhmiä kuin aistivammaisia ja suunnitelmallisuus edistää oikeansuuntaista kehitystä. Erityisen tärkeää on laajentaa esteettömyyttä tilausohjelmapalveluihin. Myös vammaisilla henkilöillä tulee olla mahdollisuus seurata televisio-ohjelmia aikaan ja paikkaan sitoutumatta. Laajennus tilausohjelmapalveluihin on jo pitkään ollut myös vammaisjärjestöjen toive. VANE katsoo kuitenkin, että 30 prosentin osuus ei ole edelleenkään YK:n vammaissopimuksen edellyttämä laajuus, vaan tarjonnan tulisi olla kattavaa. VANE esittääkin asiassa portaittaista etenemissuunnitelmaa siten, että seuraavassa vaiheessa osuuden tulisi olla 50% jne., näin kattavuus saavutettaisiin jossain vaiheessa. Esityksestä ei edelleenkään selviä, sisältääkö se uutis- ja ajankohtaisohjelmien vieraskielisten osioiden äänitekstityksen, jota erityisesti näkövammaiset ihmiset ovat toivoneet. Uutis- ja ajankohtaisohjelmat sisältävät paljon aineistoa, joissa haastatellaan vieraskielisiä henkilöitä ja nämä osiot ovat näkevien henkilöiden luettavissa ruudulta käännettynä, kaikki tämä aineisto jää edelleen näkövammaisilta ihmisiltä saavuttamatta.

Laki vaaratiedotteesta annetun lain muuttamisesta (5 §)

Lain 5 §:ssä säädetään, että vaaratiedote välitetään väestölle radiossa ja hätäkeskustietojärjestelmän rajapinnan kautta telepäätelaitesovelluksiin. Vaaratiedote voidaan lisäksi välittää väestölle televisiossa, jos vaaratiedotteen antava viranomainen niin päättää.

VANE ehdottaa, että silloin, kun tiedote päätetään välittää myös television kautta, tulisi varmistaa, että teksti tuotetaan myös äänitekstitettynä ja viitottuna. YK:n vammaisyleissopimus edellyttää toteuttamaan vaaratilanteissa kaikki tarvittavat toimet vammaisten ihmisten suojelemiseksi. Esimerkiksi näkövammaiset ihmiset eivät voi tietää

vaaratiedotteen ilmestymisestä kuvaruudulle, jos siihen ei liitetä ääntä, ja osalle kuulovammaisista ihmisistä vaaratiedotetekstin sisällön ymmärrys voi olla vaikeaa, jos se välitetään pelkkänä tekstinä.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Merja Heikkonen
pääsihteeri